

Primers avanços sobre el conjunt terrisser de Ripoll de Can Brunet (Òdena, Anoia)

Pedro Luis Carmona Téllez i Sonia Pascual García

Durant el mes d'agost dels anys 1997, 1998 i 1999, els membres de la Secció d'Arqueologia del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (CECI)¹ vam excavar el jaciment de Ripoll de Can Brunet, jaciment que ja sabíem que existia per les restes que tradicionalment havíem detectat a la seva superfície.² Es localitza a l'actual finca de Can Viladés, a prop de la masia de Can Brunet, en el lloc anomenat Ripoll, dins del terme municipal d'Òdena, a l'Anoia.

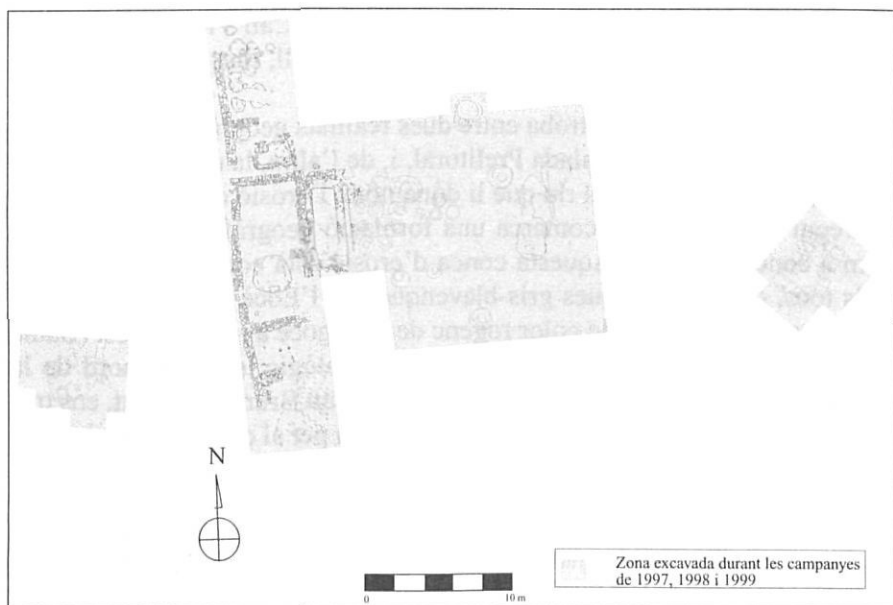
Aquesta comarca es troba entre dues realitats geogràfiques del nostre país: d'una banda, la serralada Prelitoral, i, de l'altra, la depressió Central. A més, és recorreguda pel riu que li dona nom, l'erosió del qual ha fet que aparegui al centre de la comarca una formació geogràfica que es coneix com a conca d'Òdena. Aquesta conca d'erosió està constituïda per materials tous, que són margues gris-blavenques de l'Eocè al centre i conglomerats, argiles i gresos de color rogenc de l'Oligocè al nord i l'oest (Badia i Cardús, 1984). És dins d'aquest context geològic, situat al nord de la conca, on localitzem el jaciment de Ripoll de Can Brunet. Per tant, ens trobem en una àrea plana, regada per l'Anoia, apta per al conreu, i que és zona

1. Volem agrair especialment l'esforç de totes les persones que, en algun moment durant aquests tres anys, ens han ajudat a treure a la superfície els secrets que amagaven les terres i les pedres de Can Viladés.
2. Menció especial mereix la intuïció i el coneixement de l'entorn que demostra Pere Tardà, detector incansable de jaciments, i descobridor del que ens ocupa.

de pas obligat entre la depressió central i la gran plana de l'interior. Aquesta disponibilitat de pas ha fet que la conca hagi estat, des de temps immemorial, un dels llocs per on s'ha realitzat la comunicació entre la costa catalana i les terres de l'interior del país, així com de la resta de la Península.

Aquest jaciment està ubicat a l'interior d'un camp de conreu, circumstància que ha provocat que aparegués fortament degradat per l'acció de l'home. Només se n'han conservat, gairebé senceres, les estructures que necessitaven un procés d'excavació per poder ser realitzades i que, per tant, es trobaven en una cota inferior al nivell d'utilització. Les altres construccions, les que s'enlairaven, gairebé han desaparegut, i només se'n conserven les filades de pedres que han estat respectades per l'acció de l'arada.

Les seves coordenades són $41^{\circ} 38' 27''$ de latitud nord i $1^{\circ} 39' 50''$ de longitud est, i la seva altitud mitjana respecte al nivell del mar és de 458 m. El camp té una forma lleugerament triangular, amb uns costats que tenen aproximadament 87, 74 i 60 m de llargària cadascun. La seva superfície té un desnivell d'est a oest d'un 14,28% (sobre una línia recta de 70 m, hi ha una inclinació de 10 m).

Planta general del jaciment.

Fins ara s'hi han practicat tres campanyes d'intervencions arqueològiques efectuades al mes d'agost (des del 1997 fins al 1999) dirigides per Lluís Pedraza Jordana, Pedro Luis Carmona Téllez i Sonia Pascual García, i s'ha excavat una superfície propera als 500 m², la qual cosa ens ha permès de conèixer parcialment el funcionament d'aquest jaciment.

Així, doncs, en funció dels resultats que s'han derivat de la tasca arqueològica, ha sortit a la llum un centre de producció que ocupava una superfície molt àmplia i que tenia una certa complexitat estructural, tant pel que fa a l'espai com al temps.

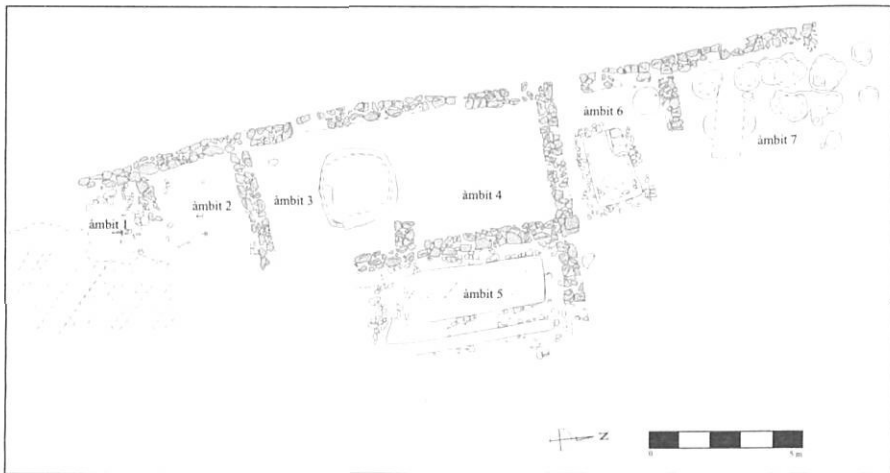
Des d'un punt de vista espacial, observem una sèrie de construccions que hem agrupat tenint en compte dues variables: la seva ubicació i la seva funcionalitat. Per una banda, a l'àrea central del jaciment han aparegut un seguit de dependències que és on es devien realitzar la major part de les activitats artesanals. En segon lloc, apareixen tota una sèrie d'empremtes de gerres que coneixem sota el nom de *dolia*, i que devien estar situades a l'exterior de les dependències de la zona central. En tercer lloc hem de situar dos forns.

Des d'un punt de vista temporal, aquesta estructuració encara està en fase d'estudi, ja que esbrinar el seu funcionament és una de les finalitats del procés investigador. Nogensmenys, en el moment de fer paleses les conclusions farem un esbós de les hipòtesis sobre les quals treballem, si bé hem de tenir present que al llarg de la vida de l'assentament aquest taller ha sofert diverses ampliacions i, fins i tot, transformacions que dificulten en gran manera la perfecta comprensió de la seva evolució en el temps.

LES DEPENDÈNCIES CENTRALS

Les dependències centrals formen un conjunt ampli i complex, de 25 metres de llarg i 8 metres a la seva part més ampla, en què hem individualitzat un total de vuit àmbits, la major part dels quals estarien relacionats amb la realització d'una activitat artesanal.

La construcció és de pedra seca, i s'hi va utilitzar, sobretot, roca sorrenca, encara que també hi trobem, en una proporció menor, conglomerat. Les pedres són, en general, de volum mitjà, d'aparell irregular. Formaven parets de doble parament, que assolien aproximadament un gruix de 0,5 m. Només se n'han conservat, en el millor dels casos, dues filades; per aquesta circumstància, l'alçada que hem obtingut de les parets no sobrepassa els 50 cm.

Planta de les dependències centrals.

ÀMBIT I

L'àmbit 1 és el més meridional. Correspon a una habitació de la qual es conserven les restes situades a les zones septentrional i occidental. L'occidental fa 1,6 m i la septentrional, 1 m. Aquests murs serveixen de punt de suport de l'estructura que hi apareix, que consisteix en una banqueta adossada, en la qual s'intercalen dos espais amb les parets rubefactades, unit cada un d'ells a un dels dos murs. Aquesta rubefacció ens indica que a l'interior d'aquestes estructures s'ha dut a terme una operació de combustió, la qual ha provocat la transformació química de l'espai.

La banqueta devia estar formada per blocs sorrenecs, units sense cap lligam, i devia tenir una amplada de 0,5 m. Quant als espais de combustió esmentats, formen una estructura rudimentària de dues peces verticals, unides a la paret perpendicularment. La seva morfologia varia. El que està ubicat a la paret septentrional de l'habitació està constituït per maons que tenen un gruix de 0,10 m i una llargària que varia entre els 0,30 m de la paret del costat oriental i els 0,40 m de la del cantó occidental. La cambra de combustió situada a la paret occidental de l'habitació va ser construïda amb dues pedres sorrenques de 0,30 m de llarg, però el que variaria en aquest cas seria el gruix. El de la peça de la banda nord és de 0,08 m, mentre que el de la peça de la banda sud és de 0,15 m.

Aquestes estructures ens permeten deduir que la funció que es duia a terme a l'àmbit 1 és la d'elaboració d'aliments per al consum immediat. És a dir, era una dependència destinada a l'activitat de cuina. Els dos espais intercalats a la banqueta que ressegueix les parets devien ser els fogons, dels quals ha conservat la cambra de combustió, que estava formada per les dues peces verticals que s'uneixen perpendicularment a cada una de les parets.

Originàriament hi devia haver una tercera peça que estaria situada a sobre d'aquestes, en posició horitzontal, i que constituïria la zona de cocció dels aliments, però ha desaparegut.

Així, doncs, dels fogons en conservem, tan sols, la cambra de combustió, que és un espai amb una planta que té tendència a la forma quadrada, encara que irregular, ja que els seus costats varien entre els 0,30 m i els 0,40 m. La seva alçada és de 0,30 m. Al seu interior aparegué un estrat format per terra i argiles cremades, d'una potència que oscil·la entre els 0,02 m i els 0,03 m.

Tot aquest conjunt format per la banqueta i els dos fogons s'assenta sobre un condicionament del terreny fet amb pedres de tipus sorrenc, l'objectiu del qual era salvar les irregularitats de la roca natural.

Tot i que el conjunt ha quedat molt afectat pels treballs agrícoles efectuats en èpoques posteriors, podem delimitar-lo per l'aparició de dos forats circulars de 0,10 m i 0,20 m de diàmetre cadascun, situats a l'est i al sud de l'habitació. Al seu interior es van trobar fragments de ceràmica i alguna pedra. Sens dubte, corresponen a l'empremta deixada per dos pals que estaven clavats al terra, i que devien servir per aguantar alguna estructura, si bé desconeixem si es tractava del sostre de l'habitació o bé d'algun sistema d'evacuació de fums.

ÀMBIT 2

L'àmbit 1 és l'habitació que limita el jaciment al sud. La resta de dependències s'alineen en direcció nord. La primera d'elles, l'àmbit 2, constitueix un espai on s'intueix una planta rectangular, envoltat de murs per tots els costats, excepte per la banda est. La seva amplària és de 2,8 m.

Al seu interior, un cop tret el nivell superficial, l'excavació ens ha permès documentar una successió de cinc estrats, on s'alternaven nivells de cendres amb argiles barrejades amb sauló. Són, sens dubte, nivells d'utilització, i creiem que van ser creats a conseqüència de les tasques relacionades amb l'elaboració de la terrissa produïda a l'assentament. La pro-

ximitat a l'àmbit 3 ens permet treballar amb la hipòtesi d'un espai que servia per donar forma al material constructiu, per a la qual cosa utilitzava la pasta obtinguda a la dependència del costat.

ÀMBIT 3

L'àmbit 3 es troba a continuació de l'habitació anterior, al nord. És de planta quadrada, de 4 m de llarg i d'ample. És una dependència oberta a l'est i al nord. A l'est comunica amb l'exterior, del qual només la separa un mur d'1,5 m de llarg, al qual s'uneix el mur que fa de separació amb l'àmbit 4, situat al nord d'aquesta habitació. Aquest mur és, només, d'1 m de llarg, la qual cosa fa que l'àmbit 3 estigui també obert cap a aquesta àrea, és a dir, cap a l'interior del conjunt arquitectònic en aquest cas. Això no obstant, com a element definidor, assenyalem la presència en el seu interior d'una gran cavitat al terra. Una vegada excavat el nivell superficial, es va posar al descobert un nivell amb molta concentració d'argiles i restes de carbó, on es retallava una estructura circular, la boca de la qual tenia un diàmetre irregular de 2,5 m. La seva fondària és d'1,80 m. Creiem que es tracta d'una pastera on es realitzava la barreja de l'argila, l'aigua i el sauló per obtenir la matèria necessària per iniciar el procés d'elaboració. Aquesta hipòtesi queda consolidada en haver documentat l'estrat 0020, que correspondria a les restes de l'última barreja efectuada al seu interior.

Vista general dels àmbits 1, 2, 3 i 5.

El fet que la pastera estigués retallada en uns nivells tous feia que la seva fondària s'anés modificant a mesura que es desenvolupava el treball en el seu interior. Això es manifesta a la paret de l'estructura, on hem pogut documentar una primera base (UE 0019) que va ampliar la seva profunditat (UE 0052), la qual cosa devia ser conseqüència de la feina que s'hi realitzava. A més, aquesta activitat contínua de la pastera queda constatada per la presència d'un mur de contenció situat a la paret sud, el qual va possibilitar que es consolidés aquesta zona, davant la gradual degradació que estava sofrint.

A la part sud-oriental de l'estructura hi ha un esglaó fet amb una teula plana que havia estat dipositada en un retall, per tal d'accedir amb més comoditat al seu interior.

Posteriorment, quan deixà de ser utilitzada, va ser reomplerta amb una unitat estratigràfica molt heterogènia. A l'abocament, compost de terra i pedra, destacava la presència d'abundants fragments de teules i tovots, així com restes d'alguna de les graelles dels forns. Aquests elements indiquen que la colmatació de la pastera es devia realitzar quan, almenys, un dels forns es va enderrocar o bé va patir una reforma.

ÀMBIT 4

L'àmbit 4 és una habitació de planta rectangular, de proporcions de 4,6 m per 4 m, contigua a l'àmbit 3. Aquests dos àmbits estan comunicats, separats només per un mur d'1 m de llarg i 0,6 m d'ample, ubicat al sud de la dependència. Aquest àmbit és una habitació interior, que sens dubte està íntimament relacionada amb l'activitat que es realitzava a la zona anterior. El terra d'aquesta àrea estava format per terra compactada, on van aparèixer sorra, grava i còdols. També hem d'assenyalar la presència de nòduls d'argila, que podrien correspondre a les últimes restes de l'activitat que s'hi realitzà.

ÀMBIT 5

A l'est, i a continuació d'aquest àmbit, se situa l'àmbit 5. Es tracta d'un espai on apareix un dipòsit adossat a la paret que delimita els àmbits 3 i 4, per la banda est. És una estructura (dipòsit 1) de planta rectangular, de 7,5 m de llarg i orientada en direcció nord-sud. Se situa a l'oest de l'àmbit i queda emmarcada dins d'un petit espai delimitat per la presència de dos

murs d'amplada de 2 m, un al nord i l'altre al sud. El dipòsit està format per quatre murs, l'amplària dels quals és de 0,5 m, d'aparell irregular. Estaven fets de pedres de tipus sorrenc, amb algun conglomerat, lligades amb morter. L'estructura, de 5 m de llarg i 1,5 m d'ample, tenia l'interior revestit amb *opus signinum*, i a la part baixa s'observa l'existència de l'angle hidròfug, per tal d'aconseguir una major impermeabilitat del seu contingut.

Aquest dipòsit, a més, disposava d'una canal de desguàs que estava situada al llarg de la paret oriental. La part que hem pogut recuperar té unes dimensions de 5,5 m de llarg i 0,4 m d'ample, i estava revestida amb una capa de 2 cm d'*opus signinum*, a l'interior. El fet que no s'hagi conservat sencer fa que es desconegui el lloc on es desviava el líquid que contenia.

ÀMBITS 6 I 7

A la part septentrional del conjunt descrit, trobem els àmbits 6 i 7. Estan delimitats a l'oest per una paret, que és la continuació del mur que tanca aquest conjunt d'estances. Entre els dos hi ha una obertura d'1 m, que ens marca l'existència d'un accés cap a l'exterior de l'edifici.

Aquest mur occidental fa 8 m de llarg i, a mig camí, perpendicular a aquest, en surt un altre, del qual només conservem 2 m. Això possibilita la divisió d'aquest espai en dos àmbits, dels quals només coneixem una de les dimensions, la de l'amplada, ja que la llargària ens és indeterminada. L'àmbit 6 fa 3,5 m d'ample i l'àmbit 7, 7,5 m.

A l'àmbit 6 ha aparegut un segon dipòsit. A diferència de l'anterior està excavat al terra, la qual cosa ha permès que el puguem conèixer amb més detall, ja que no ha estat afectat intensament per l'erosió provocada per l'acció de l'home. Té forma paral·lelepípedica, encara que amb una lleugera tendència cap al trapezi. La seva llargària està orientada en direcció est-oest, i és de 2,4 m, mentre que la seva amplària és d'1,4 m a l'est i 1,3 m a l'oest. La profunditat excavada varia, ja que, si bé el fons de l'estructura és quasi pla, el terreny superficial on ha actuat l'erosió antròpica és inclinat. Això ha provocat que, al cantó oriental d'aquest espai, s'hagi conservat una profunditat de 0,80 m i, al costat occidental, de 0,60 m.

Els murs que formen l'estructura, d'una amplada que oscil·la entre els 0,20 i els 0,26 m de gruix, estan construïts amb pedres sorrenques, lligades amb fang. L'interior del dipòsit està recobert amb una capa d'argassa de 0,02 m de gruix, que a la part baixa forma un angle hidròfug.

Hem de destacar que a l'angle nord-occidental ha aparegut una esca-la formada per tres esglaons que van des del terreny natural fins al fons de

l'estructura. Aquest últim és pla, si bé hi hem individualitzat una incisió en forma de secció de circumferència, la planta de la qual té 0,6 m de diàmetre, mentre que la profunditat és de 0,08 m.

Consideren que podria respondre a una cubeta de decantació, on es dipositaven els llims que es desprenien del líquid que contenia el dipòsit.

A l'àmbit 7 va aparèixer el camp de *dolia* 2, a l'interior del qual es van descobrir tretze empremtes en forma de secció de circumferència que, originàriament, devien haver contingut *dolium*.

ÀMBIT 8

A l'est del dipòsit 1, hem pogut delimitar una zona d'abocador d'uns 5 m de llarg aproximadament i 3,5 m d'amplada. La profunditat dels abocaments arribava fins al metre i mig respecte de la superfície del terreny. Del seu interior vam poder recuperar diversos fragments d'objectes d'ús domèstic (material metàl·lic i ceràmic), elements d'abillament personal (com ara un braçalet fet de bronze) i material propi de l'activitat artesanal (*dolia*, *tegulae* i *imbrices*).

CAMPS DE DOLIA

Les successives campanyes d'excavació han anat traient a la superfície un nombre considerable d'empremtes de *dolia*, grans gerres de ceràmica que eren introduïdes dins d'una fossa circular excavada al terra, i de les quals, normalment, només quedava visible la boca, caracteritzada per una gran vora que la circumdava. Servien per contenir i conservar aliments i matèries relacionades amb les tasques artesanals o la vida quotidiana.

Al jaciment aquestes fosses estan excavades normalment al nivell natural, o bé tallant estructures del substrat anterior, que correspon a l'època del bronze. Les seves dimensions i la fondària varien segons la mida del recipient que contenien. Les intervencions efectuades fins a l'actualitat n'han tret a la llum quaranta-tres, distribuïdes, bàsicament, en dues zones: el camp de *dolia* 1, que apareix a l'àmbit 7, i el camp de *dolia* 2, que s'estén a l'est de les dependències centrals.

Al camp de *dolia* 1 han aparegut un total de tretze empremtes d'aquest tipus, tres d'elles de grans dimensions (poden arribar fins al metre i mig de profunditat), mentre que al camp de *dolia* 2 n'han aparegut trenta-nou, la fondària de les quals és difícil d'establir, atesa la degradació que ha

patit el jaciment i que hem anat comentat al llarg d'aquest article; però, en general, la part conservada arriba als 20 cm de profunditat, amb un diàmetre que oscil·la entre els 80 m i els 100 cm.

La gran majoria d'aquestes estructures es caracteritza per un apèndix al lateral de la cubeta que formava un esglaó al costat del *dolium*, com a resposta a la necessitat d'obtenir una millor manipulació del recipient que es dipositava a l'interior, i que permetia que es pogués faltar amb més comoditat.

ELS FORNS

Als extrems de l'àrea excavada es localitzen les restes de dos forns. El primer (forn 1) es troba a 11 m de l'àrea central, i la seva llargària està orientada d'est o oest, mentre que el segon (forn 2), situat a 32 m del conjunt, té una orientació de sud a nord. Corresponen a forns de planta rectangular, amb pilars on es recolzava la graella, deixant un corredor central. Segons els criteris tipològics s'han de catalogar dins del grup IIb de Cuomo Di Caprio (1971-1972) i el tipus Ib de Fletcher (1965).

Les estructures, excavades a les argiles naturals, van assolir un alt grau de consistència ateses les successives coccions que s'hi realitzaren. Només hem pogut recuperar la cambra de combustió, si bé el forn 1 posseeix, a més, un passadís d'entrada en forma de túnel (*praefurnium*), inexistent en el forn 2.

A la cambra de combustió quedava aïllat el foc. A la cambra, s'introduïa el combustible a partir del *praefornium* (estructura rectangular amb un petit sortint a la part inferior per on entrava la llenya). Sobre aquest espai es prepara un primer pis foradat, on es localitza la graella (de la qual hem pogut recuperar diversos fragments enderrocats), que permet que l'escalfor passi a la cambra de coccio, de la qual no se n'ha conservat res.

Així, doncs, són forns de tir directe, on la calor es condueix de manera ascendent des de la part inferior, transmesa per les flames i no pel contacte directe amb el foc. Això permet assolir temperatures més o menys elevades i aïllar la fornada del combustible.

Encara que de mides semblants, el forn 1 tenia menys capacitat de coccio. Aquest, com ja hem dit, es caracteritzava per aquesta boca d'entrada, la longitud de la qual era d'1,5 m, i la seva amplària oscil·lava entre els 0,5 m i els 0,7 m. Només se n'han conservat les parets. Comunicava amb la cambra de combustió, les mides interiors de la qual són de dos metres,

Vista de la cambra de cocció i pilars del forn núm. 1.

d'amplada, per dos metres, de llargada. Aquesta cambra tenia adossats a cada una de les parets que delimitaven la seva amplària tres conjunts de dos pilars que, originàriament, havien d'estar units mitjançant una volta, de la qual només roman l'arranjament en quatre d'aquests sis pilars. Aquesta volta devia sostenir la cambra de cocció, la qual ha desaparegut. Només s'ha conservat algun fragment de la graella per on es devia comunicar el foc entre les dues cambres. La profunditat de l'excavació en aquest forn arribà fins els 80 cm.

El forn 2 només consta de cambra de combustió i cambra de cocció, si bé és d'unes dimensions més grans. L'entrada de la llenya a la cambra de combustió es realitza directament per una porta, d'1 m d'ample, en forma d'arc de mig punt. Les mides d'aquesta cambra són de 2,7 m de llarg i 2,5 m d'ample. Al seu interior hi ha quatre grups de dos pilars a les parets que delimiten l'amplària, dels quals, de la mateixa manera que al forn 1, no s'han conservat les voltes que els unien. La profunditat de l'excavació en aquesta estructura és d'1,5 m. La cambra de cocció també ha desaparegut. No obstant això, com a fet singular, al fons de la cambra de combustió, aparegueren tres troncs dels que es devien utilitzar a l'última cuita, la qual cosa indica que el combustible que feien servir per a la seva feina era la llenya que, sens dubte, havien d'obtenir en abundància als voltants del taller.

CONCLUSIONS

Tot i que l'estudi del material està en curs, les restes descobertes al jaciment de Ripoll mostren el resultat d'un procés continu de transformació al llarg de la seva història, en el qual es dibuixen tres horitzons temporals diferents. En el primer, s'ha pogut documentar diverses sitges excavades a les argiles naturals. L'excavació d'una de les fosses ens va permetre recuperar fragments de produccions ceràmiques de factura manual, fet que, junt amb la troballa de dos molins molt degradats (un de pedra sorrenca i l'altre granític), ens va atansar a un horitzó de l'edat de bronze.

L'assentament d'aquesta primera fase queda afectat en edificar-se el conjunt artesanal. Les troballes de produccions ceràmiques com la Terra Sigil·lada Africana Clara D; Terra Sigil·lada Hispànica Tardana; la Sigil·lada Gala Tardana Gris i Ataronjada; PSD; imitacions de Sigil·lada Gris Gala Tardana Gris i Ataronjada i de PSD; ceràmica comuna oxidada; ceràmica comuna reduïda tardoromana i àmfores africanes i orientals, junt amb l'aparició de sis monedes, la cronologia de les quals és del segle IV (n'hem individualitzat dues de l'emperador Julià II, una de Constanci II i una altra d'Honori)³, ens atansen el funcionament d'aquest centre terrisser durant els segles IV-V dC.

Posteriorment, moltes de les estructures excavades assenyalen l'abandonament, com a mínim, d'una part del conjunt. Aquest moment correspondria a un període de decadència del centre terrisser, seguida per l'aparició d'un tercer context, al segle VI-VII, definit per produccions de ceràmica de tradició tardoromana o de l'antiguitat tardana.⁴

La gran majoria de les estructures excavades formen part del centre artesanal, on hem detectat tres àrees diferenciades: un espai central on se situaven les dependències habitacionals i els obradors (relacionats amb la producció efectuada), una zona de combustió, corroborada per dos forns —el FN-1, situat a la banda occidental de la superfície esmentada anteriorment, i el FN-2, localitzat al costat oriental de la zona excavada fins ara— i una àrea dispersa en què s'observen dues zones utilitzades com a lloc d'emmagatzematge, on s'han documentat quaranta-tres fons de *dolia*.

3. Aquesta classificació ha estat realitzada per Lluís Pedraza, codirector de l'excavació.

4. Agraïm la col·laboració de l'arqueòleg Esteve Nadal Roma a l'hora de realitzar la classificació de la ceràmica.

L'estudi de les restes que formaven l'espai artesanal ens ha posat de manifest una evolució arquitectònica i tecnològica que ens permet suposar la importància del centre terrisser.

Els testimonis més antics corresponents al centre terrisser es localitzen a la banda meridional, on apareix un conjunt d'hàbitat i de producció, dins del qual es poden diferenciar dues àrees: d'una banda, les restes d'una edificació, i de l'altra, a l'exterior, un forn.

Al primer d'aquests espais s'ha pogut documentar la part nord-occidental, on s'observen dues estances ben diferenciades: l'àmbit 1, on l'aparició de dos fogons ens permet aproximar-nos a una possible activitat domèstica, i l'àmbit 2, caracteritzat per la presència d'una sèrie de nivells preparatoris en què s'alternaven cendres i argiles barrejades amb sauló i terra.

Al costat nord-est trobem una zona destinada a l'emmagatzematge (camp de *dolia* 2), marcada per la troballa d'un conjunt de fons de *dolia*. Tot i que no hem pogut documentar l'extensió d'aquesta zona, ni els murs que la delimitaven, les característiques del conjunt ens recorden els petits patis (localitzats en jaciments com la vil·la romana de Cal Ros de les Cabres, al Maresme, o a l'Olivet d'en Pujol, a l'Alt Empordà) que s'utilitzaven com a magatzems a l'aire lliure (Casas i Genover 1988, p. 94; Burés i Vilaseca 1991, p. 116).

El procés de combustió de les peces es devia realitzar en el forn situat a la banda occidental del conjunt (FN-1). Tot i que, generalment, s'acostuma a plantejar els forns com a estructures on es realitzava la cuita de diferents produccions (ceràmica, àmfores, *dolia* o material de construcció, entre d'altres),⁵ els resultats d'intervencions com la de la vil·la romana del Ruedo (Muñiz Jaén, Lara Fuillerat, Camacho Cruz 2000, p. 255) o la del forn de Llafranc (Nolla, Canes, Rocas 1982), entre d'altres, han observat un predomini de la producció del material de construcció als forns de planta rectangular. En el cas que ens ocupa, el fet de localitzar un alt percentatge de teules de cuita defectuosa, junt amb l'absència, a l'àrea excavada, de rebuigs d'altres productes, ens van suggerir la producció de *tegulae* i *imbrices* com la producció predominant al conjunt terrisser.⁶

5. A les intervencions efectuades en jaciments com el d'Edeta (Escrivà Torres, Martínez Camps, Vidal Ferrús 2001, p. 78), Can Feu (Martínez, Folch, Casas 1988, p. 32); la terrisseria de Darró (López Mullor, Fierro i Macía 1988, p. 61-63), entre d'altres, s'apunta la utilització d'aquestes estructures per la diversitat de coccions.
6. Aquesta hipòtesi s'hauria de confirmar amb els resultats de les futures excavacions i, molt especialment, amb la intervenció dels testers dels forns que caracteritzen el conjunt.

Les restes del conjunt ens mostren un moment de grans reformes arquitectòniques, evidenciat per l'ampliació de l'espai productiu amb la construcció d'un espai annex, situat al nord del conjunt anterior. Amb aquesta reforma es porta a terme una reducció de la part septentrional de l'àrea que hem interpretat com a zona d'emmagatzematge (camp de *dolia* 2). L'estança, de planta rectangular, es divideix en dues habitacions (àmbits 3 i 4) per la presència d'un mur de dimensions reduïdes que apareix adossat a la paret oriental. El caràcter productiu de la zona ve donat per l'aparició d'una pastera, la boca de la qual té un diàmetre de 2,5 m. L'activitat realitzada a l'àmbit 4 queda vinculada al descrit anteriorment, en aparèixer un espai obert que comunicava els dos espais i constituïa una zona on es desenvolupaven les tasques pròpies del procés artesanal.

Les modificacions estructurals produeixen algunes alteracions en el funcionament del conjunt terrisser. En aquesta línia, resulta interessant la manifestada a l'espai d'emmagatzematge, on es pot documentar la reducció de l'espai emprat per a les *dolia*, en quedar les estructures colmatades i preparar-se aquest espai com a zona de treball del conjunt terrisser. La documentació de cendres, abocades a terra, com a preparació s'ha vinculat amb el procés d'elaboració de les peces o del seu assecat, per tal d'impossibilitar que les produccions s'enganxin al terra i es facin malbé al moment d'alçar-les per portar-les a cuire.⁷ Aquesta preparació recorda els espais documentats com a assecadors, o llocs on deixar al sol i a l'aire la terrissa crua esperant que perdi humitat per a la propera fornada (Nolla, Canes, Rocas 1982, p. 155).

Posteriorment, en un segon moment de reformes es construeix un dipòsit, recolzat a la paret oriental dels dos àmbits anteriorment descrits. La presència d'aquesta estructura marca un gran canvi en el procés productiu, ja que, mitjançant un sistema de canalitzacions, desviava l'aigua cap a la zona de producció, la qual cosa assegurava un augment de la rendibilitat del conjunt artesanal.

Aquesta ampliació del conjunt es torna a palesar amb la construcció d'un nou espai, adossat a l'àmbit 4. Es tracta d'una dependència de la qual s'han recuperat dos àmbits. En el primer es construí un segon dipòsit, excavat a terra, a l'interior del qual aparegueren tres esglaons per facilitar-hi l'accés. La característica del segon àmbit és que els murs delimiten una segona zona d'emmagatzematge (camp de *dolia* 1) amb la presència de diferents fons de *dolia*.

7. En el cas de l'excavació efectuada al forn romà de terrissa de Llafranc, es va documentar un assecador on es localitzaven setanta-vuit *tegulae* alineades a sobre d'un nivell de sorra gruixuda (Nolla, Canes, Rocas 1982, p. 155).

Aquest moment d'esplendor productiu es reflecteix també en l'ampliació de les estructures de combustió amb la construcció d'un segon forn (FN-2).

Finalment, les restes descobertes testimonien una fase de decadència del conjunt productiu. A la zona d'emmagatzematge (camp de *dolia* 2) s'observa com les *dolia* queden colmatades i, posteriorment, documentem una activitat molt puntual a partir de la troballa de tres nuclis de combustió, que correspondrien a petits focs, possiblement per arranjar alguna peça malmesa. Es tracta d'un moment en el qual cap de les estructures que definien el centre artesanal estava en funcionament. Aquest tipus d'assentament, emmarcat cronològicament dins d'un període entre els segles VI-VII, queda difús a causa de l'escassa informació que se'n recupera fins ara.

Així mateix, hem d'assenyalar que, en l'estat actual del procés d'estudi i excavació del jaciment, ens és impossible vaticinar si Ripoll de Can Brunet era, a més d'un conjunt terrisser,⁸ un assentament rural, és a dir, una vil·la.

Tot i la tendència generalitzada a relacionar aquests conjunts com a parts d'un centre agrícola, les restes recuperades ens fan apuntar el desenvolupament d'una activitat pròpia i especialitzada. Aquesta especialització es manifesta en la necessitat de tasques artesanals com ara l'extracció de les argiles, el seu tractament (rentat, barrejat, decantació...), l'elecció del tipus de forn, el seu manteniment i reparació, la correcta col·locació de la càrrega al seu interior i el control de la temperatura de la cocció de la peça, entre d'altres, que impliquen els coneixements d'una tècnica específica a l'hora de portar a terme aquestes produccions.

La importància d'aquest jaciment rau, sense dubte, en la possibilitat d'augmentar el nostre coneixement sobre una època de la qual tenim molts indicis, però pocs estudiats en profunditat. Els jaciments d'època tardoromana o baix imperial excavats a les rodalies, com la vil·la de l'Espelt⁹ (Carreras, Enrich, Nuix 1984), Cal Mercader (Enrich 1979-1980), Cal Sanador (Enrich 1974) o la necròpolis de Can Grimau (Carmona, Pedraza 1992), ens apunten l'existència d'un poblament rural dispers a la conca d'Òdena. Dins d'aquesta zona sobreviuria una vil·la de grans dimensions

8. Actualment, a no gaire distància del jaciment, en el lloc conegut com el clot del Grau, a la masia de Cal Plaxats, encara es realitza aquest procés d'elaboració de material de construcció, seguint les tècniques tradicionals. És, per tant, un bon referent a l'hora d'entendre el procés d'execució d'aquest tipus de material al llarg de la història.
9. El jaciment es troba en fase d'estudi.

(la vil·la de l'Espelt), mentre que la resta serien petits assentaments rurals (tret d'alguna necròpolis, com ara Can Grimau) que estarien sota la influència del *Municipium Segarrensis* (actual municipi dels Prats de Rei).

L'estudi definitiu del jaciment ens aportarà, sens dubte, més llum sobre l'ocupació del territori durant l'època tardoromana a la conca d'Òdena, considerant-lo com un centre de producció que devia abastar els assentaments de les rodalies.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA I CARDÚS, Xavier *et al.* (1984): «Anoia», *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. El Penedès i l'Anoia*. Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana.
- BARTI CATALÀ, A.; PLANA MALLART, R. (1993): «La terrisseria d'època romana de Llafranc (Palafrugell, Girona)», *Gypsela*, X (Girona), p. 87-99.
- BURÉS I VILASECA, L.; MARQUÈS I SINCA, A. (1991): «La vil·la romana de Cal Ros de les Cabres (El Masnou, el Maresme). Notícia de les darreres campanyes d'excavació», *Laietania. Estudis d'Història i d'Arqueologia del Maresme* (Mataró), p. 115-116.
- CARMONA, P.; PEDRAZA, L. (1992): *La necròpolis tardo-romana de cal Grimau (Òdena, Anoia)*. Memòria d'excavació, Barcelona.
- CARRERAS, T.; ENRICH, J.; NUIX, J.M. (1984): «Estudi d'un plat de vidre trobat a la vil·la romana de l'Espelt», *Informació Arqueològica* (Barcelona), 43, p. 81-84.
- CASAS I GENOVER, J. (1988): «Els jaciments romans de l'Olivet d'en Pujol i els Tolegassos», *Tribuna d'Arqueologia* (Barcelona), p. 93-102.
- CUOMO DI CAPRIO, N. (1971-1972): «Proposta di classificazione delle fornaci per ceramica e laterizi nell'area italiana, dalla preistoria a totta l'epoca romana», *Sibirium*, núm. 11, p. 429-435.
- ENRICH, J.; ENRICH, J. (1974): «L'estació tardo-romana de cal Sanador», *Miscellanea Aqualatensis*, núm. 2 (Igualada).
- (1979-1980): «Restos romano-imperiales en Can Mercader (Odena)», *Ampurias*, núm. 41-42 (Barcelona).
- (1987): «Evolució dels models d'assentament i pautes econòmic-cultural del poblament ibèric i romà a la conca d'Òdena (Anoia)», dins *I Jornades Internacionals d'Arqueologia romana*. Granollers.
- ESCRIVÀ TORRES, V.; MARTÍNEZ CAMPS, C.; VIDAL FERRÚS, X. (2001): «Edetakai Leiria. La ciutat romana d'Edeta de l'època romana a l'antiguitat tardana», *Lauro. Quaderns d'història i societats*, núm. 9 (Llíria, València), p. 13-94.
- FLETCHER VALLS, D. (1965): «Tipología de los hornos cerámicos romanos de España», *Archivo Español de Arqueología*, núm. 38 (Madrid).
- JÀRREGA I DOMÍNGUEZ, R. (1991): «La comarca de l'Anoia a l'època tardoromana. Un estat de la qüestió», *Estrat*, núm. 4 (Igualada).
- LÓPEZ MULLOR, A.; FIERRO I MACÍ, X. (1988): «Darreres intervencions a l'assentament ibèric i la vil·la romana de Darró (Vilanova i la Geltrú, Garraf)», *Tribuna d'Arqueologia*, (Barcelona), p. 53-68.

Primers avanços sobre el conjunt terrisser de Ripoll de Can Brunet

- LÓPEZ MULLOR, A.; FIERRO I MACÍA, X. (1989): «L'època romana a Darró (Vilanova i la Geltrú)», *Miscel·lànea penedesenca. Comunicacions 2es jornades d'estudis penedesencs* (Sitges), p. 69-117.
- MARTÍNEZ, J.; FOLCH, J.; CASAS, T. (1988): «La intervenció arqueològica al jaciment ibèric i romà de Can Feu (1987). Notes preliminars», *Arraona. Revista d'Història* (Sabadell), p. 25-34.
- MUÑIZ JAÉN, I.; LARA FUILLERAT, J.M.; CAMACHO CRUZ, C. (2000): «Sobre alfares, silos y almazaras en la vila romana de El Ruedo (Almedilla, Córdoba)», *Antiquitas*, núm. 11-12 (Priego de Córdoba), p. 233-266.
- NOLLA, J.M.; CANES, J.M.; ROCAS, X. (1982): «Un forn romà de terrissa a Llafranc (Palafrugell, Baix Empordà). Excavacions de 1980-1981», *Ampurias*, núm. 44 (Barcelona), p.147-184.

